

Foto: Bert Maes

Het Amerikaanse krentenboompje kan zich in korte tijd ten koste van oorspronkelijke soorten massaal uitbreiden.

Exoten, een gevaar voor inheemse

Esthetische waarden, economische motieven, verzamelwoede en liefhebberij zijn motieven waarom mensen een groot sortiment bomen en struiken aanplanten. Merendeels horen die bomen hier van nature niet thuis. Natuurbeschermers stellen dat al die exoten een gevaar zijn voor de inheemse soorten. Maar is dat ook zo?

De gewone esdoorn is een zo algemene verschijning dat weinigen hem als een niet inheemse boomsoort zien. Zaailingen kunnen begroeiingen sterk negatief beïnvloeden.

Het aanplanten van niet-inheemse boomsoorten is al heel lang geleden begonnen. Juist vanwege het feit dat dergelijke exoten hier van nature niet thuishoren, zijn ze niet in staat om zich op natuurlijke wijze te handhaven en te verspreiden. De verspreiding van de meesten soorten beperkt zich dan ook tot de plaatsen waar ze zijn aangeplant. Vanuit die optiek is er dus niets mis met exoten.

Ecologisch armoe troef

Exoten betekenen in ecologisch opzicht meestal armoede en verarming. In de streek van herkomst leven exoten samen met allerlei insecten en andere ongewervelde diersoorten, met allerlei schimmels en paddestoelen, korstmossen en mossen. Maar in een voor die soort nieuwe leefomgeving ontbreken die organismen, omdat de aanwezige insecten en schimmels vaak uitermate specifiek zijn en zich ook niet snel kunnen aanpassen aan de nieuwkomers. Zo zijn er twee luizensoorten die bladsteelgallen veroorzaken in de zwarte populier. Die luizen zijn zo gespecialiseerd dat ze absoluut niet voorkomen op Canadese populieren, die toch voor de helft genetisch uit zwarte populier bestaan.

Nog een voorbeeld. De inheemse zomereik biedt gastvrijheid aan meer dan driehonderd organismen. De Amerikaanse eik die toch al sinds 1724 in Europa voorkomt herbergt hiervan nog geen tiende deel.

Met de circa honderd inheemse boom- en

struiksoorten die hier na de ijstijd zijn geïmmigreerd, zijn we bepaald niet rijk bedeed. Daarom zijn exoten in tuinen, parken, plantsoenen en productiebos meer dan welkom. Zij vergroten namelijk de variatie en mogelijkheden - in belevingswaarde en in economisch opzicht - in hoge mate. Bovendien heeft hier de geschetste ecologische armoede ook voordelen. Onder exoten is de overlast van luizen over het algemeen minder: dus met exoten geen druppende bomen met roetdauwschimmels. Ook de processierupsen hebben vooral oog voor de zomereik en en laten de Amerikaanse eiken merendeels links liggen. Mooi meegenomen. Met andere woorden: tuinen of parken met fluweelbomen, robinia's, Amerikaanse vogelkersen en Amerikaanse eiken hebben in dit opzicht beslist voordelen boven een tuin met inheemse winterlinden, vlieren en vogelkersen.

Massaal uitbreiden van enkele soorten

Door gebrek aan 'vijanden' kunnen sommige exoten behoorlijk huishouden. Het is echter meer uitzondering dan regel dat exoten hier een ecologische niche vinden. Slechts een klein aantal weet in korte tijd het aanzien van een vegetatie ingrijpend te veranderen, doordat ze zich massaal kunnen uitbreiden. Dit gaat dan ten koste van de oorspronkelijke soorten. Bekend is dit probleem van robinia, Amerikaanse vogelkers, Amerikaans krentenboompje, Amerikaanse eik, Amerikaanse veenbes (cran-

Een 'verscholen' probleem bij *Cornus mas* is dat het gebruikte plantsoen veelal van Zuid-Europese herkomst is. Deze planten bloeien soms weken eerder, waardoor insecten deze vervroegde bloei missen.

Foto's: Tuin&Landschap

Echte natuur gebaat bij inheemse flora

Het pleidooi voor behoud en ontwikkeling van natuurlijke vegetaties heeft geleid tot het ontstaan van natuurreservaten en natuurontwikkelingsgebieden. Deze wens tot behoud en de ontwikkeling van natuur is ook vertaald in overheidsbeleid. Curieus is dat in de nieuwe Flora- en Faunawet wel strenge regels zijn opgenomen over de import van exotische diersoorten, maar over planten zwijgt de wet. Amerikaans lieveheersbeestjes komen hier niet zomaar

binnen, doch uitheemse planten wordt door de wet geen strobreed in de weg gelegd. Gebieden met de hoofd-doelstelling natuur zijn beslist niet gebaat bij exoten. Als aanplant noodzakelijk is, moet men er niet alleen op letten dat de voorgestelde soorten er van nature thuishoren, het is dan zelfs beter autochtoon plantmateriaal te kiezen boven sortiment van willekeurige herkomst. Sleetdoorns, meidoorns en gele

kornoeljes uit bijvoorbeeld Zuid-Europa bloeien hier dagen, soms weken eerder, waardoor de erop foeragerende insecten de boot missen. Insecten hebben vaak een beperkte broed en uitvliegperiode. Toch komen ook in natuurterreinen nog vaak exoten voor. In sommige gevallen nemen die zodanig de overhand dat de natuurlijke begroeiing verdwijnt. Het kost dan veel energie en geld om deze expanderende soorten in te tomen.

kennen. Het grote aantal exoten in aanmerking genomen, is het eigenlijk verbazingwekkend hoe weinig soorten in feite een probleem veroorzaken. Het gaat om nog geen tien soorten, dat is minder dan drietiende procent.

Wel groeit geleidelijk het aantal soorten dat zich geregeld uitzaait, en dan met name in urbaan gebieden of langs de rivieren. Het gaat hier onder meer om: *Cotoneaster*, *Spiraea*, *Platanus*, *Quercus*, *Acer* (waaronder *A. negundo*) en *Sorbus aria*. Vooral soorten met vruchten en zaden die door vogels worden gegeten en soorten met zaden die makkelijk door de wind worden verspreid, breiden zich over grote gebieden uit. In natuurgebieden kom je ze echter niet of nauwelijks tegen. Daar komt bij dat massale uitbreiding van exoten meestal alleen plaats vindt op de percelen waar ze zijn aangeplant, of hooguit in de directe omgeving daarvan. Zo kan de Amerikaanse vogelkers door uitzaaieren vanuit een aanplant zich in tien jaar tijd over circa 200 m verplaatsen. Plaagvorming van exoten wordt bovendien vaak veroorzaakt door een versterking van de aanwezige natuurlijke begroeiing, door bijvoorbeeld verdroging en vermesing van de bodem. Ook inheemse boom- en struiksoorten kunnen onder dergelijke omstandigheden massaal en uniform optreden. Zo kennen we de verbraming van verdroogde bossen, wat vooral in de laatste decennia een groot ecologisch probleem is geworden. Veel karakteristieke boskruiden zijn daardoor al verdwijnen.

bare bossen voorkomen. Het gaat hier om soorten als: dennenorchis, linnaeuskllokje, kleine keverorchis en wintergroen. Na enige decennia is de dynamiek zo ver uit de grovedennen- en larixbossen verdwenen dat ze geschikt zijn voor de vestiging van de hier genoemde naaldbosneofyten. Het probleem is dat het hier om productiebossen gaat, die na verloop van tijd weer gekapt worden. Daarmee verdwijnen die soorten weer.

Ook sommige vogelsoorten hebben in Nederland geprofiteerd van de aanplant van grotere naaldhoutbossen. De meeste mezensoorten zijn er te vinden, evenals een op naaldhoutzaden gespecialiseerde soort als de kruisbek. Verder hebben roofvogels als havik en sperwer veel baat gehad van dergelijke bossen, zeker in het verleden. En dan zijn er nog de specialisten onder de schimmels en zwammen. Ook die hebben geprofiteerd van de aanleg van naaldbossen en dan met name in de IJsselmeerpolders.

Kort

Er bestaat geen eensluidende mening over de betekenis van exoten voor onze flora en fauna. Wel kan men concluderen dat in natuurterreinen weinig plaats is voor exoten. Dit vanwege hun versterking en verdunning van de oorspronkelijke flora en fauna. In productiebossen, steden en tuinen hebben exoten economische waarde en verhogen zij de beleving van het groen.

Exoten werken ook verrijkend

Tegenover de vele negatieve effecten die exoten teweeg brengen, kunnen ze in situaties waar de dynamiek geleidelijk aan verdwijnt ook een positief aandeel in de vegetatieontwikkeling hebben. Zo zijn dennenbossen in Drenthe, op de Waddeneilanden en in hier en daar in de Hollandse duinen spontaan verrijkt met soorten die in Noord- en Oost-Europa in vergelijk-

bomen?

berry), appelbes, Japanse duizendknoop, witte kornoelje, tamme kastanje en douglas. Op plaatsen waar dergelijke boom- of struiksoorten grootschalig verwilderen of worden aangeplant is vrijwel geen natuurlijke ondergroei meer mogelijk. Daarmee kunnen exoten en soorten van vreemde herkomsten in natuurgebieden een grote bedreiging vormen voor de aanwezige, oorspronkelijk genenbronnen. Zo zijn de hellingbossen van de Sint Pietersberg en het bos op de Wageningse berg zeer duidelijk negatief beïnvloed door *Robinia pseudoacacia* en *Acer pseudoplatanus*. En ook de duinbossen en bossen op de Drentse zandgronden zijn veelal ingrijpend veranderd, in dit geval door de Amerikaanse vogelkers. Door al deze veranderingen worden op verschillende plaatsen zeldzame, inheemse boom- en struiksoorten, zoals: wilde appel, wilde peer, wilde rozen- en bramensoorten, wegedoorn, wintereik en jeneverbes, ernstig in hun voortbestaan bedreigd. De jeneverbes is hiervan zelfs bij de Nederlandse wet beschermd. Desondanks legt hij toch op veel plaatsen loodje door toedoen van exoten. Hierbij kan worden opgemerkt dat bijna driekwart van onze oorspronkelijke boom- en struiksoorten zeldzaam is geworden en in zijn voortbestaan bedreigd. Toch is enige relativering op z'n plaats. Naar schatting komen in Nederland meer dan drieduizend exotische boom- en struiksoorten voor. Dat is dertig keer zoveel als we hier aan inheemse soorten

Bert Maes en Chris Rövekamp

B. Maes heeft een ecologisch adviesbureau in Utrecht en is deskundige op het gebied van inheemse bomen en struiken.

C. Rövekamp werkt bij Bronnen Onderzoek en Advies

